

Bebeklik ve Erken Çocukluk Döneminde Kitap Okuma: Çocuk Sağlığı İzlemlerinde Etkili Bir Gelişim Önerisi

Güntülü TERCANLI METİN*, Gülbin GÖKÇAY**

Bebeklik ve Erken Çocukluk Döneminde Kitap Okuma: Çocuk Sağlığı İzlemlerinde Etkili Bir Gelişim Önerisi

Bu çalışmada, bebekler ve erken çocukluk dönemindeki çocuklarla birlikte kitap okumanın gelişime etkileri, niteliği, sıklığı ve bunları etkileyen etmenleri ele alan araştırmalardan örnekler sunulmaktadır. Çalışmanın amacı, erken dönemde kitap okumanın çocuk gelişimine olan olumlu etkilerine dikkat çekmek ve bu alanda yapılan çalışmaların sonuçlarını derlemektir.

Anahtar kelimeler: Erken okuryazarlık, birlikte kitap okuma, etkileşimli okuma, söyleşimsel okuma, çocuk gelişimi, çocuk sağlığı izlemi

Çocuk Dergisi 2014; 14(3):89-94

Reading Book During Infancy and Early Childhood: An Effective Recommendation for Well-Child Care

In this review, examples from studies examining the effects of shared-book reading with infants and young children on development, frequency and quality of reading and the factors affecting them are presented. The aim of the review is to point out the positive effects of shared-book reading on development of young children and compile the findings of studies performed on this subject.

Keywords: Early literacy, shared book reading, joint- book reading, joint picture-book reading, interactive reading, dialogic reading, well-child care

J Child 2014; 14(3):89-94

GİRİŞ

Birlikte kitap okuma, bebek ve çocuklara hem öğrenme hem de ebeveynle nitelikli vakit geçirme fırsatı sunan bir deneyimdir. Batı'da, birlikte kitap okumaya dair ilk çalışmaların 1970'li yıllara dayandığı belirtilmektedir^(1,2). Birçok ülkede, beş yaş altı çocukların kitapla olabildiğince erken buluşmaları için yerel ve ulusal çapta projeler yürütülmektedir. Veryeri Alaca⁽³⁾, I. Türkiye Medya ve Çocuk Kongresi için hazırlanmış olduğu bildiri bu projelerin ayrıntılı içeriklerinden ve etkilerinden söz etmektedir. Söz konusu projelerde ilk adımın çoğunlukla sağlık merkezlerinde atıldığı, sonraki etkinliklerin ise yerel kütüphaneler, kreşler, bakımevleri, ilkokullar ve çeşitli kurumların iş birliği ile yürütüldüğü görülmektedir.

*İstanbul Üniversitesi, Çocuk Sağlığı Enstitüsü, Ana ve Çocuk Sağlığı Yüksek Lisans Programı

**İstanbul Üniversitesi, Çocuk Sağlığı Enstitüsü, Sosyal Pediatri Anabilim Dalı

Yazışma adresi: Prof. Dr. Gülbin Gökçay, İstanbul Üniversitesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü, Çapa 34390 İstanbul

e-posta: gokcay@superonline.com

Bu projelerin ilki olarak anılan Reach Out and Read (ROR), en uzun süreli ve etkileri birçok araştırma ile ortaya konmuş, klinik temelli bir okuma programıdır. Programdaki öneriler Tablo 1'de özetlenmiştir. Program 1989 yılında, bir grup çocuk hekiminin önderliğinde başlamış olup, sonrasında büyük bir sivil toplum hareketine dönüşmüştür. Program kapsamında eğitilen klinik personeli, aileleri erken yaşta okumanın önemi ve şekli hakkında bilgilendirmekte ve 6 ay ile 5 yaş arası çocuklara her sağlam çocuk ziyaretinde yaşa uygun kitap vermektedir. Aynı zamanda, bekleme salonları broşür ve kitaplarla zenginleştirilmekte, gönüllü personel de bekleyen çocuklara kitap okuyarak ailelere kitap okuma yöntemleri konusunda model olmaktadır⁽⁴⁾. Çocuk sağlığı izlemlerinde kitap okumanın önemi konusunda bilgilendirilen ve her ziyarette yaşa uygun kitap verilen aileler, hekimlerinin -yalnızca bilgi alan ailelere kıyasla- daha "yardımcı" olduğunu; doktorlar da kitap alan ailelerin iletişime daha açık olduğunu belirtmişlerdir. Kitap alan ebeveynler ve çocukları kitap okumaktan, kitap almayanlardan iki kat fazla zevk aldıklarını dile getirmişlerdir⁽⁵⁾.

Tablo 1. Reach Out and Read (ROR) projesi kapsamında, çocuk sağlığı izlemlerinde 6. aydan itibaren ailelere verilen öneriler.

- Bebeğinizin aç ve uykusuz olmadığı, altının temiz ve rahat olduğu bir zamanı kitap okumak için seçin.
- Bebeğinize kitap okurken fiziksel ve düşünsel olarak başka işle ilgilenmeyin.
- Her gün düzenli olarak en az bir kez, birkaç dakika kitap okuyun.
- Başlangıçta kalın yapraklı ve net büyük resimler içeren kitapları seçin. Böyle bir kitabı evde siz de yapabilirsiniz.
- Bebeğinizin “daha fazla” ve “yeter” işaretlerini diğer bir deyişle sıkılıp sıkılmadığını takip edin.
- Kitaptaki resimlerin isimlerini söyleyin (Örn. bu top, bu bebek, bu telefon, bu köpek gibi) ve bunları yaşamdaki olaylarla birleştirin.
- Kitaptaki resimleri kısa cümlelerle açıklayın ve tanımlayın (Örn. bu kırmızı bir top, bu bebeğin gözleri, ayakları, köpek hav hav der gibi).
- Resimleri açıklarken parmağınızla ya da onun parmağı ile gösterin, yazıları parmağınızla takip edin (Örn. bu gözleri, bu arabanın tekerleği gibi).
- Okurken vücudunuz ve sesinizi resimlere uygun kullanın (Örn. köpek gibi havlayın, bebek gibi ağlayın, gülün.).
- Bebeğinizin kitaba uzanabilir, tutabilir, ağzına alabilir, sayfaları çevirmek isteyebilir, eli ile vurabilir, engellemeyin. Kitabı tanımasına, kontrol etmesine izin verin.
- Dikkatle baktığı sayfalarda daha uzun kalın, açıklayın.
- “..... nerede” diye sorun ve göstermesi için zaman tanıyın (Örn. top nerede?).
- Kitap sayısı arttıkça okunacak kitabı çocuğun tercihine bırakın.
- Kitapların kapağını gösterin, konusunu açıklayın, hangisini istiyorsa onu okuyun.

Ülkemizde ilköğretim ve ortaöğretim dönemindeki çocukların okuma ilgi ve alışkanlıkları ile okuma-yazma becerilerine ilişkin çok sayıda araştırma bulunmaktayken 0-6 yaş grubuna yönelik sınırlı sayıda çalışma bulunduğu, mevcut çalışmaların da okul öncesi dönemi (3-6 yaş) kapsadığı görülmektedir. Uyanık ve Kandır⁽⁶⁾, okul öncesi dönemde erken okuma-yazma ve matematik becerilerinin özelliklerini, Çelenk⁽⁷⁾ ise ilk okuma-yazma öğretiminde kuluçka dönemi olarak tanımlanan “emergent literacy” kavramını ele almışlardır. Üç ve 5 yaş çocuklarının annelerinin kitap okuma sırasında kullandığı dilin yapısını⁽⁸⁾ ve okumaya yönelik ebeveyn tutumlarını⁽⁹⁾ ele alan tez çalışmaları da bulunmaktadır. Okul öncesi dönemde uygulanan aile destekli bir okuma programının, birinci sınıftaki okuma başarısına etkisini inceleyen çalışma⁽¹⁰⁾ da ülkemizdeki sınırlı literatüre sağladığı katkı açısından önemlidir. Ayrıca Gönen ve ark.⁽¹¹⁾, 0-3 yaş çocuklarına yönelik resimli çocuk kitaplarının özelliklerini incelerken, Turgut Bayram⁽¹²⁾, resimli çocuk kitaplarının çocukların okuma alışkanlıkları üzerine etkisini ele almıştır.

Ülkemizdeki sınırlı alan yazından hareketle hazırlanan bu derlemede, uluslararası elektronik veri tabanları taranmış, erişilen çalışmalar, kitap okumanın çocuk gelişimine olan etkileri, kitap okuma niteliği ve sıklığı konuları etrafında bir araya getirilmiştir.

Kitap Okumanın Gelişime Etkileri

Bebekle birlikte düzenli kitap okuma, erken okuryazarlık becerilerinin gelişmesi açısından önemlidir. Erken okuryazarlık, okuma-yazma becerilerinin erken yaşta öğrenilmesi olarak düşünülmemelidir. Erken okuryazarlık, yaşamın ilk yıllarından başlayan, okuryazarlığa ilişkin bilgi, beceri ve tutumların edindiği, gelişimsel bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Bu yaklaşıma göre okuma, yazma ve dil becerileri erken dönemden itibaren eşzamanlı olarak, okuma eyleminin merkezde yer aldığı sosyal etkileşimler aracılığıyla gelişmektedir. Okur gibi yapma, yazı şeklini (soldan sağa, ön-arka sayfa) anlama, dil bilimsel (anlamsal, söz dizimsel ve bağlamsal) ve fonolojik farkındalık, öyküyü anlama ve öykü üretebilme, heceleme, kısa süreli bellek (sayıları, isimleri hatırlama), hızlı adlandırma (sayılar, renkler, şekiller) ve birlikte okumaya ilişkin motivasyon, erken okuryazarlığın öğelerindedir⁽¹³⁾.

Sözcük ve fiillerin yinelemeli kullanımının, çocukların kelime bilgisini artırdığı bilinmektedir⁽¹⁴⁾. Ayrıca ebeveyn-çocuk etkileşimlerinde dilin kullanımına dair yapılan araştırmalar, kitap okuma sırasında ebeveynlerin daha karmaşık bir dil kullandıklarını ortaya koymaktadır⁽¹⁵⁾. Dolayısıyla kitap okuma, bebeklik ve erken çocuklukta kelime öğrenme açısından önemli bir fırsat olmaktadır.

Bebek ve annenin ortak dikkat gerektiren etkileşimlerde bulunma süresi arttıkça, bebeğin sözel ve sözsüz iletişim becerileri artmaktadır⁽¹⁶⁾. Ayrıca bebeklerin 14 ay gibi bir döneme eriştiklerinde sosyal ve bağlamsal bir ipucu olmaksızın kelime ve nesnelere eşleştirebildikleri düşünüldüğünde⁽¹⁷⁾, daha erken dönemde başlayacak etkileşimli kitap okumanın, bu beceriler için hazırlık niteliği taşıyacağı muhakkaktır.

Birlikte kitap okuma, çocuğa başka herhangi bir yolla elde edemeyeceği kazanımları ve deneyimleri sunmaktadır. Japonya’da video aracılığıyla öykü dinletilen ve anneleri tarafından kitap okunan bebeklerin okuma süresince nöral aktivasyonları karşılaştırılmıştır. Annelerini dinleyen bebeklerde yürütücü işlevler, dikkat, hafıza, sosyo-duygusal gelişim ve dil gibi bilişsel işlevlerden sorumlu frontal bölgedeki nöral aktivitenin, video izleyenlerden daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır⁽¹⁸⁾. Sonuç olarak, kitap okurken bebek ile etkileşim hâlinde olmak (soru sormak, açıklamak, işaret etmek, yorum yapmak veya dikkati sağlamak için ses tonu ve vurguyu değiştirmek), frontal bölgedeki aktivasyonu artırarak bebeklerin dil ve diğer bilişsel becerilerini geliştirmektedir.

Kitap okumanın sıklığı, bilişsel becerilerin yanı sıra empati gelişimine de katkıda bulunmaktadır. Etkileşimli kitap okuma sırasında ebeveynin farklı duygulardan söz etmeleri, okunanları çocuğun yaşamı ile ilişkilendirmesi, karakterin yaşadıkları ve hissettikleri ile ilgili sorular sorması çocuğun diğer insanların bakış açılarına dair farkındalık geliştirmesine yardımcı olmaktadır⁽¹⁹⁾.

Okumaya yönelik yürütülen programlar, ebeveynlerin okuma davranışlarına ve ev ortamının niteliğine de katkıda bulunmaktadır. Bu programlara katılan ebeveynler, katılmayanlara kıyasla evlerinde daha fazla çocuk kitabı bulduklarını belirtmekte, birlikte kitap okumayı çocuklarının ve kendilerinin en sevdiği üç etkinlikten biri olarak tanımlamaktadırlar^(20,21).

Kitap Okumanın Niteliği ve Sıklığı

Okumanın niteliği ve sıklığı, birbiri ile yakından ilişkili iki kavramdır. Sık okuyan ebeveynler, çocuklarının dil becerilerini daha iyi takip edebilmekte, dolayısıyla kendi okuma yöntemlerini, çocuklarının bece-

rilerine göre şekillendirebilmektedir. Çocuk, kendi becerileri ve ilgisinin merkezde olduğu bir okuma eyleminden daha çok zevk almakta, ebeveynine daha çok karşılık vermekte, zaman zaman okuma eylemini kendisi de başlatabilmektedir. Çocuğundan bu şekilde olumlu geribildirimler alan ebeveyn de okuma eylemine daha sık başvurmaktadır. Aynı döngü, ebeveynlere etkileşimli okuma yöntemleri hakkında bilgi verilerek okumanın niteliğinin artırılması ile de başlayabilir. Nitelik artınca çocuk katılımı artacak, çocuk katılımı arttıkça ebeveynlerin de okuma sıklığı artacaktır. Özetle, okumanın niteliği ve sıklığı, birbirinden beslenen iki kavramdır⁽²²⁾.

Kitap okumanın niteliği ve sıklığı, çocuğa ve ebeveynine bağlı birtakım etmenler tarafından kontrol edilmektedir. Bir sonraki bölümde bu etmenler ele alınmaktadır.

Kitap Okumanın Niteliğini ve Sıklığını Etkileyen Etmenler

I. Çocuğa bağlı etmenler

Alandaki çalışmaların birçoğu çocukların okumaya dair davranışlarının kendiliğinden gelişmediğini, ebeveyn davranışları ile şekillendiğini ileri sürmektedir⁽²²⁾. Oysaki çocukların yinelemeli okuma karşısında gelişen tepkilerinin gözlemlendiği bir çalışmada, bu tepkilerin büyük oranda çeşitlilik gösterdiği, çocukların bireysel farklılıklarının okuma ilişkisini etkilediği görülmektedir^(23,22). Okumanın niteliği ve sıklığını etkileyen çocuğa bağlı etmenler, yaş, cinsiyet, doğum sırası, bağlanma, ilgi ve dikkat olarak belirtilmektedir⁽²²⁾.

Yapılan çalışmaların çoğu okul öncesi dönemdeki çocuklar ve ebeveynlerine yönelik iken üç yaş öncesine dair birkaç sıklık araştırması da mevcuttur. Amerika’da yapılan ulusal bir araştırmaya göre, ebeveynlerin %22’si, 12 aydan önce bebekleri ile hergün kitap okumaktayken, bu oran 1 ve 2 yaşlarında %44 ve %45’e yükselmektedir. Çocuğun artan gelişimine paralel olarak ebeveynlerin de okuma sıklıkları artmaktadır⁽²⁴⁾.

Çocuğun yaşı, yalnızca okuma sıklığına değil, ebeveynlerin okuma sırasında kullandıkları yöntemlere de etki etmektedir. Martin⁽²⁵⁾, annelerin okuma sıra-

sında kullandıkları dilin ve yöntemlerin, çocukların yaşına bağlı olarak nasıl değiştiğini ortaya koyan çalışmasında, 2 ve 4 yaşındaki çocukların annelerinin metindeki kavramları açıklamaya ve soru sormaya daha çok zaman ayırdıklarını, daha küçük yaş grubundaki annelerin ise metni basitleştirdiklerini gözlemlemiştir. Yazar, 12 ve 18 aylık çocukların annelerinin ise çocuğun ilgisini çekebilmek için daha fazla strateji kullandıklarını belirtmektedir.

Bu bulguları destekleyen bir başka araştırma da ⁽²⁶⁾, küçük çocukların ebeveynlerinin kitap okurken daha dikkat çekici ve ayrıntılı anlatımlar kullandıklarını; büyük çocukların ebeveynlerinin ise daha fazla soru sorup daha fazla geri bildirim verdiklerini ortaya koymaktadır. Özetle ebeveynler kullandıkları sözel anlatımları, çocuğun gelişimine paralel olarak şekillendirmekte ve geliştirmektedirler. Ebeveynlerin ilk çocuklarına ve -özellikle erken dönemde- kız çocuklarına daha düzenli kitap okudukları gözlemlenmiştir ⁽²⁷⁾. Yine kız çocuklarda okumayı başlatma davranışının daha sık gözlemlendiği ve kız çocuklarda kitap okumanın en sevilen etkinlikler sıralamasında ilk sıralarda olduğu ortaya çıkmıştır ⁽²⁸⁾. Fakat ebeveynlerin erkek çocuklarını daha aktif ve daha kısıtlı sözel becerilere sahip olarak nitelendirmesinin bu sonuçlara etki etme olasılığı yüksektir ⁽²⁷⁾. Dolayısıyla bu konuda daha fazla araştırmaya gereksinim duyulmaktadır.

Anne ve bebeğin bağlanma ilişkisi, okumanın niteliğini, dolayısıyla da sıklığını önemli ölçüde etkileyen bir diğer etmendir. Yapılan çalışmalara göre, güvensiz kaçınan bağlanma ilişkisine sahip anne-çocuk çiftlerinde, annenin çocuğun bilişsel düzeyini dikkate almaksızın metine bağlı kaldığı, çocuğun anlaması için gereken yardımcı teknikleri (soru sorma, gösterme, açıklama vb.) kullanmadığı gözlemlenmiştir. Bu çiftlerdeki çocukların da güvenli bağlananlara kıyasla kitapla daha az ilgilendikleri, dikkatlerinin daha dağınık olduğu görülmüştür. Güvensiz-kaygılı bağlanan çiftlerde, annelerin çocuklarının davranışlarını fazlasıyla düzeltme ve kontrol altına alma eğilimleri gösterdikleri, çocukların da annelerine karşı vurma veya itme gibi öfke belirtileri içeren davranışlarda buldukları gözlemlenmiştir. Güvenli bağlanan çiftlerde ise anne, soru sorma, yorum yapma, işaret etme ve geribildirim verme yollarını kullanarak çocuğun ilgisini çekebilmekte, çocuk da annesinin tepkilerine karşılık vermektedir ⁽²⁹⁾.

Güvensiz bağlanan anne-bebek çiftlerinde ise sık okumanın, okumanın niteliğine olumsuz etki etme olasılığı söz konusudur. Bu çiftlerde okuma sıklığı arttığında annenin karışması ve kontrol edici davranışları artabilir. Böylece, okumanın niteliği azalır; okuma çift için zevk vermeyen, olumsuz bir deneyime dönüşür ve zaman içinde söner ⁽³⁰⁾. Güvenli bağlanan anne-bebek çiftlerinde daha sık kitap okumakta, okuma sırasında güvensiz bağlananlara kıyasla daha az sorun yaşanmakta ve okuma eylemi daha keyifli bir hâle gelmektedir. Sonuç olarak, bağlanma ilişkisi, okumanın niteliğini, dolayısıyla da sıklığını olumlu yönde etkilemektedir ⁽³¹⁾.

Kitap okuma, ebeveyn ve çocuğun ortak dikkatini gerektiren bir eylemdir. Çocuğun dikkati, okumaya karşı ilgiyi ölçmek için bir araç olarak ele alınmaktadır. Çocuğun ilgi ve dikkatinin okuma eylemini nasıl etkilediğine dair yeterince araştırma olmamakla beraber, ilgi ve okumanın niteliğinin birbirini etkilediği belirtilmektedir. Okuma, sosyo-duygusal anlamda olumlu bir ortamda gerçekleşiyor ise, çocuklar okumaya karşı daha ilgili olmakta ve okumayı daha eğlenceli bir etkinlik olarak değerlendirmektedir ⁽³²⁾. Öte yandan çocuğun dikkati, bireysel farklılıklar göstermekle birlikte, yaşla birlikte artmakta, artan dikkat ve becerilere paralel olarak ebeveynin de okuma süresince kullandığı anlatımlar ve yöntemler de farklılaşmaktadır. Sonuç olarak, çocuğun dikkati ve okumanın niteliği birbirini karşılıklı bir biçimde etkilemektedir ⁽³³⁾.

II. Ebeveyne bağlı etmenler

Çocukların kitap okuma sürecinden etkili biçimde yararlanabilmeleri, kendi ilgi ve bilişsel düzeylerinin farkında olan ebeveynlerin desteğinin niteliğine bağlıdır ⁽³⁴⁾.

Ebeveyn desteğinin niteliği ve sıklığı, ebeveynin, eğitimi, cinsiyeti, sosyoekonomik düzeyi, ruhsal durumu, kendi bağlanma öyküsü, okumaya yönelik tutum ve inançları ve okuma sırasında kullandığı yöntem ve yaklaşımlar gibi çeşitli etmenlere bağlıdır ⁽²²⁾. Yazının bu bölümünde, söz edilen etmenlere ilişkin yapılan kimi araştırmaların bulguları sırasıyla ele alınmaktadır.

Amerika'da yapılan ulusal bir araştırmanın sonuçları-

na göre, ebeveynlerin %52'si çocuğuna her gün kitap okumaktadır. Lise ve daha üst düzeyde eğitime sahip bu ebeveynler, evlerinde kitap okumayanlardan daha çok çocuk kitabı bulundurmakta ve çocuk hekimleri tarafından okumaya yönlendirilmektedir. Okuma oranı düşük olan ailelerde annenin tam zamanlı bir işinin olduğu, evde birden fazla çocuğun olduğu ve anadilin İngilizce olmadığı görülmektedir⁽³⁵⁾.

Anne ve babaların okuma sırasında çocuğun cinsiyetine ve yaşına bağlı olarak kullandıkları anlatımlar karşılaştırıldığında, anne ve babalar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır fakat babaların kitap okuma süresince annelerden daha az baskın tavırlar sergiledikleri, çocuklarının kitap okuma seansını başlatıp bitirmelerine daha çok izin verdikleri gözlemlenmiştir⁽³⁶⁾.

Gelir düzeyi yüksek olan ve stres düzeyi düşük olan annelerin çocuklarına daha sık kitap okuduğu gözlemlenmiştir⁽³⁷⁾. Ayrıca geçmişte kendi annesiyle şimdi ise çocuğuyla güvenli bağlanan annelerin çocuklarıyla birlikte daha sık kitap okuduğu, kitap okuma sırasında da güvensiz bağlanan çiftlere göre daha az disiplin sorunu yaşadığı gözlemlenmiştir⁽²⁹⁾.

Ebeveynlerin, yaşa uygun, etkileşimli okuma yöntemlerini öğrenmeleri ve süreç boyunca takip edilmeleri, yürütülen programların etkisini artırmaktadır. Yapılan çalışmalarda, ebeveynler ev ziyaretleri, video gösterimleri, broşürler ve toplantılar aracılığıyla bilgilendirilmiştir. Farklı bilgilendirme yöntemlerinin etki analizinin yapıldığı bir çalışmada, ebeveynlerin herhangi bir eğitim almadan yalnızca telefon ile takip edildiklerinde okuma sıklıklarını artırdıkları fakat etkileşimli okuma yöntemlerini kullanmadıkları, video ve bir eğitimci aracılığıyla eğitilen ebeveynlerin ise, yalnızca video ile eğitilenlere kıyasla daha sık kitap okudukları ve yöntemleri daha iyi kullandıkları görülmüştür⁽³⁸⁾.

Okuma süresince içerik ile ilgili soru sorma, kitap seçimine izin verme, olumlu geribildirim verme gibi çocuğun ilgisini çekebilecek yöntemler konusunda bilgi sahibi olan ebeveynlerin çocuklarının, okumaya karşı daha ilgili olduğu gözlemlenmiştir⁽²⁸⁾. Okumaya ve yazılı metinlere karşı küçük yaşlarda geliştirilen ilginin, sonraki dönemlerde de sürdürüleceği düşünüldüğünde, bu ilgiyi oluşturmada ebeveyn eğitiminin önemi ortaya çıkmaktadır.

Berkule ve ark.⁽³⁹⁾, henüz doğum yapmış annelerin okumaya yönelik planlarının ve ev ortamlarının, sonraki okuma davranışlarını ve sıklığını yordayıcı olup olmadığını araştırmıştır. Annelerle doğum sonrası ve 6. ayda yapılan görüşmeler sonucunda, okumaya erken başlamayı düşünen ve evinde çocuk kitabı bulunduran annelerin, bebekleri 6 aylıkken kitap okumaya başladıkları ve olumsuz tutuma sahip olanlardan daha sık kitap okudukları ortaya çıkmıştır.

Benzer çalışma, sosyoekonomik anlamda risk taşıyan (düşük eğitim düzeyine sahip, ilk gebeliği ve okuma güçlüğü olan, anadili İngilizce olmayan) annelerle yürütüldüğünde de, bu annelerin %23.7'sinin 12 aya dek bebekleriyle kitap okumayı düşünmedikleri, %42.2'sinin evinde çocuk kitabı bulunmadığı, %19.9'unun da okumayla ilgili endişeler taşıdığı ortaya çıkmıştır⁽⁴⁰⁾. Dolayısıyla erken dönemde sunulacak kaynak ve danışmanlığın, ailelerde -özellikle de risk grubundaki ailelerde- tutum ve davranış değişikliği oluşturmak açısından önem taşıdığı aşikârdır.

Ebeveynlerin okumaya dair inançlarının motivasyon üzerine de etkileri mevcuttur. Okumayı eğlence kaynağı olarak gören ebeveynlerin çocuklarının okumaya karşı, becerilere odaklanan ebeveynlerin çocuklarına kıyasla, daha olumlu yaklaştığı belirtilmektedir⁽³²⁾. Özetle ebeveynlerin okuma süreçlerine etkisi, kendi özellikleri ve çocukları ile kurdukları ilişkinin özelliği ölçüsünde değişkenlik göstermektedir.

SONUÇ

Bebekle birlikte düzenli kitap okumanın, dil gelişimine, sosyo-duygusal gelişime, erken okur-yazarlık becerilerine, ebeveyn-çocuk iletişimine ve ev ortamı niteliğine katkıda bulunduğu görülmektedir. Çocuk hekimleri, hemşireler veya çocuk gelişimi uzmanları tarafından erken dönemde ve düzenli bir şekilde verilecek kitap okuma danışmanlığının, özellikle de sosyo-ekonomik riskler barındıran ailelerin ev ortamı niteliğine, dolayısıyla da çocuk gelişimine katkıda bulunacağı kesindir. Bu eşsiz fırsatın değerlendirilmesi için özellikle üç yaş altı çocukları ve ebeveynlerini hedef alan girişimler planlanmalı, bu girişimlerin uzun dönemli etkilerini ortaya koyan çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

1. **Ninio A, Bruner J.** The achievement and antecedents of labelling. *J Child Language* 1978;5:1-15. <http://dx.doi.org/10.1017/S0305000900001896>
2. **Murphy CM.** Pointing in the context of a shared activity. *Child Development* 1978;49:371-80. <http://dx.doi.org/10.2307/1128700>
3. **Veryeri Alaca I.** 0-5 yaş çocuk ve ailelerine yönelik devlet destekli dil gelişimi stratejileri, medya ve okuma kültürü projeleri. I. Türkiye Medya ve Çocuk Kongresi Bildiriler Kitabı. Çocuk Vakfı Yayınları, 2013.
4. **Zuckerman B.** Promoting early literacy in pediatric practice: Twenty years of reach out and read. *Pediatrics* 2009;124: 1660-5. <http://dx.doi.org/10.1542/peds.2009-1207>
5. **Jones VF, Franco SM, Metcalf SC, Popp R, Staggs S, Thomas AE.** The value of book distribution in a clinic-based literacy intervention program. *Clinical Pediatrics* 2000; 39:535-41. <http://dx.doi.org/10.1177/000992280003900905>
6. **Uyanık Ö, Kandır A.** Okulöncesi dönemde erken akademik beceriler. *Kuramsal Eğitimbilim* 2010;3(2):118-34.
7. **Çelenk S.** İlkokuma Yazma Öğretiminde Kuluçka Dönemi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 2003; 36:1-2. http://dx.doi.org/10.1501/Egifak_0000000073
8. **Cengiz Ö.** Türk annelerin çocuklarına kitap okurken kullandıkları dilsel kodlar ve etkileşim biçimi. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Genel Dilbilim Anabilim Dalı, İzmir: 2010.
9. **Altıparmak S.** Erken çocukluk döneminde ebeveynlerin okuma-yazmaya hazırlık konusundaki görüşleri. Yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erken Çocukluk Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara: 2010.
10. **Büyüktaşkapu S.** Okul öncesi eğitimi sürecinde çocuklara uygulanan aile destekli okumaya hazırlık programının ilkökuldaki okuma başarılarına etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 2012;12(1):301-16.
11. **Gönen M, Uludağ G, Tanrıbuuyurdu EF, Tüfekçi E.** 0-3 yaş çocuklarına yönelik resimli çocuk kitaplarının özelliklerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 2014;29(1):126-39.
12. **Bayram TZ.** Resimli çocuk kitaplarının okuma alışkanlığı üzerindeki etkisi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul: 2009.
13. **Whitehurst GJ, Lonigan CJ.** Child development and emergent literacy. *Child Development* 1998;69(3):848-72. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-8624.1998.tb06247.x>
14. **Akhtar N, Jipson J, Callanan MA.** Learning words through overhearing. *Child Development* 2001;72:416-30. <http://dx.doi.org/10.1111/1467-8624.00287>
15. **Crain-Thoreson C, Dahlin MP, Powell TA.** Parent-child interaction in three conversational contexts: Variations in style and strategy. *New Directions for Child and Adolescent Development* 2001;92:23-37. <http://dx.doi.org/10.1002/cd.13>
16. **Carpenter M, Nagell K, Tomasello M, Butterworth G, Moore C.** Social cognition, joint attention, and communicative competence from 9 to 15 months of age. *Monographs of the Society for Research in Child Development* 1998;63(4):1-174. <http://dx.doi.org/10.2307/1166214>
17. **Werker JF, Lloyd VL, Cohen LB, Casasola M, Stager CL.** Acquisition of word-object associations by 14 month-old infants. *Developmental Psychology* 1998;34(6):1289-309. <http://dx.doi.org/10.1037/0012-1649.34.6.1289>
18. **Oghi S, Loo KK, Mizuike C.** Frontal brain activation in young children during picture book reading with their mothers. *Acta Paediatrica* 2010;99:225-9.
19. **Aram D, Shapira R.** Parent-child shared book reading and children's language, literacy, and empathy development. *Rivista Italiana di Educazione Familiare* 2012;2:55-65.
20. **High PC, LaGasse L, Becker S, Ahlgren I, Gardner A.** Literacy promotion in primary care pediatrics: Can we make a difference? *Pediatrics* 2000;105(4):927-34.
21. **Sharif I, Rieber S, Ozuah PO.** Exposure to reach out and read and vocabulary outcomes in innercity preschoolers. *J National Medical Association* 2002;94(3):171-7.
22. **Fletcher KL, Reese E.** Picture book reading with children: A conceptual framework. *Developmental Review* 2005;25: 64-103. <http://dx.doi.org/10.1016/j.dr.2004.08.009>
23. **Fletcher KL, Jean-Francois B.** Spontaneous responses during repeated reading in young children from 'At Risk' backgrounds. *Early Child Development and Care* 1998;146:53-68. <http://dx.doi.org/10.1080/0300443981460106>
24. **Young KT, Davis K, Schoen C.** The commonwealth fund survey of parents with young children. New York: The Commonwealth Fund, 1996.
25. **Martin LE.** Early book reading: How mothers deviate from printed text for young children. *Literacy Research and Instruction* 1998;37(2):137-60.
26. **Senchal M, Cornell EH, Broda LS.** Age related differences in the organization of parent-infant interactions during picture-book reading. *Early Childhood Research Quarterly* 1995;10 (3):317-37. [http://dx.doi.org/10.1016/0885-2006\(95\)90010-1](http://dx.doi.org/10.1016/0885-2006(95)90010-1)
27. **Raikes H, Luze G, Brooks-Gun J ve ark.** Mother-child bookreading in low income families: Correlates and outcomes during the first three years of life. *Child Development* 2006; 77(4):924-53. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-8624.2006.00911.x>
28. **Ortiz C, Stowe RM, Arnold DH.** Parental influence on child interest in shared picture book reading. *Early Childhood Research Quarterly* 2001;16:263-81. [http://dx.doi.org/10.1016/S0885-2006\(01\)00101-6](http://dx.doi.org/10.1016/S0885-2006(01)00101-6)
29. **Bus AG, Belsky J, van Ijzendoorn MH, Crnic K.** Attachment and bookreading patterns: A study of mothers, fathers and their toddlers. *Early Childhood Research Quarterly* 1997;12: 81-98. [http://dx.doi.org/10.1016/S0885-2006\(97\)90044-2](http://dx.doi.org/10.1016/S0885-2006(97)90044-2)
30. **Needlman R, Klass P, Zuckerman B.** Reach out and get your patient to read. *Contemporary Pediatrics* 2002;19(1):51-69.
31. **Bus AG, van Ijzendoorn MH.** Patterns of attachment in frequently and infrequently reading mother-child dyads. *The J Genetic Psychology* 1992;153(4):395-403. <http://dx.doi.org/10.1080/00221325.1992.10753735>
32. **Baker L, Scher D, Mackler K.** Home and family influences on motivations for reading. *Educational Psychologist* 1997; 32(2):69-82. http://dx.doi.org/10.1207/s15326985sep3202_2
33. **Fletcher KL, Perez A, Hooper C, Claussen AH.** Responsiveness and attention during picture-book reading in 18 month-old and 24 month-old toddlers at risk. *Early Child Development and Care* 2005;175(1):63-83. <http://dx.doi.org/10.1080/0300443042000230339>
34. **Bus AG.** Social-emotional requisites for learning to read. İçinde: Marwah NJ, eds. On reading books to children: parents and teachers. New Jersey: L.Erlbaum Associates, 2003; 3-15.
35. **Kuo AA, Franke TM, Regalado M, Halfon N.** Parent Report of Reading to Young Children. *Pediatrics* 2004;113:1944-51.
36. **Blake J, Macdonald S, Bayrami L, Agosta V, Milian A.** Book reading styles in dual-parent and single-mother families. *Br J Educational Psychology* 2006;76:501-15. <http://dx.doi.org/10.1348/000709905X49719>
37. **Karrass J, VanDeventer MC, Braungart-Rieker JM.** Predicting shared parent-child book reading in infancy. *J Family Psychology* 2003;17(1):134-46. <http://dx.doi.org/10.1037/0893-3200.17.1.134>
38. **Huebner CE, Meltzoff AN.** Intervention to change parent-child reading style: A comparison of instructional methods. *Applied Developmental Psychology* 2005;26:296-313. <http://dx.doi.org/10.1016/j.appdev.2005.02.006>
39. **Berkule SB, Dreyer BP, Klass PE, Huberman HS, Yin HS, Mendelsohn AL.** Mothers' Expectations for shared reading after delivery: Implications for reading activities at 6 months. *Ambulatory Pediatrics* 2008;8:169-74. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ambp.2008.01.002>
40. **Berkule SB, Dreyer BP, Huberman HS, Fierman AH, Mendelsohn AL.** Attitudes about shared reading among at-risk mothers of newborn babies. *Ambulatory Pediatrics* 2007;7(1):45-50. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ambp.2006.10.004>